

Pravda - zkoumání (2)

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1998](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1998](#)

◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 7. 8. 1998

◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 7. 8. 1998

Pravda – zkoumání (2)

Botaničtí a zoologičtí systematikové jsou ovšem ve velké výhodě proti geometrům (a vůbec matematikům), protože se při korigování taxonomických rozvrhů mohou stále orientovat na skutečných rostlinách a skutečných zvířatech, neboť geometři nic takového jako „skutečné trojúhelníky“ nebo „skutečné kuželosečky“ nikde ve světě nenajdou. Proto také je v geometrii (a vůbec v matematice) rozhodující logika systému, zatímco v biologii musí mít každý systém služebnou, pomocnou úlohu, kdežto rozhodující jsou živé organismy (které se nemusí vždycky chovat logicky – nebo alespoň nikoli v našem smyslu). Když se stane takový případ, že jsme dva blízké druhy (nebo rody) naprosto přesně (jak se nám zdálo) taxonomicky rozlišili podle odlišných souborů zřetelně se lišících znaků a najednou někdo objeví větší počet exemplářů, které nelze jednoznačně zařadit pod jednu nebo druhou jednotku, ačkoliv po některých stránkách by je bylo možno zařadit do té i do oné, obvykle nestačí vytvořit (vymyslet) novou „škatulku“, ale obvykle to znamená předefinovat i jednotky dosavadní (i když jim ponecháme původní jména).

Co to znamená? Především je z toho jasné, že musíme pečlivě rozlišovat mezi 1) skutečností (např. konkrétním zvířetem nebo konkrétní rostlinou), 2) jejím pojmenováním (které je z velké části věcí konvence, ale souvisí také s jazykem atd.), 3) významem, který v daném jazyce a v dané době ono k pojmenování užitě slovo mělo nebo má (např. dnešní význam slova „přežvýkavec“ se liší od významu ve starší češtině, např. v kralickém překladu bible), 4) příslušným pojmem, který je spolu s jinými významy s pojmenováním spjat, a 5) posléze s jakýmsi zvláštním myšlenkovým modelem, jímž v našem případě je zmíněná taxonomická jednotka (jako intencionální předmět). V geometrii to bylo mnohem jednodušší: tam je samo pojmenování je okrajovou záležitostí (mladý Pascal, kterému vzali z rukou Eukleidovu Geometrii, do které nahlížel, a kterému zakázali, aby se ji pokoušel číst, začal užívat zcela jiných názvů, protože si Eukleidovy za tu chvíli, než mu knížku odebrali, nezapamatoval, ale potom si prý prakticky celý Eukleidův systém sám vymyslel a domyslel, byť s užitím jiné, dosti legrační terminologie; poté mu překvapení rodiče Eukleida zase dovolili číst, aby si mohl osvojit správnou – tj. zaběhanou – terminologii). Důležitý je jen pojem a intencionální předmět: za pomoci pojmu trojúhelníka (a ovšem i pojmových souvislostí s jinými pojmy) je ustaven trojúhelník jako intencionální předmět (= myšlenkový model). Intencionální předmět v tomto případě „niterným zrakem“ nahlížíme, pomocí pojmu (a v souvislosti s dalšími pojmy) o něm myslíme (ve smyslu myšlenkových aktů). Rozdíl mezi obojím je zásadní: pojem trojúhelníka je jakýsi malý „program“, jímž se musí řídit náš myšlenkový výkon (tzv. intencionální akt) – a proto se tento program nemusí a ani nemůže trojúhelníku v ničem podobat: nemá žádné strany ani vrcholy ani úhly ani plochu atd., kdežto trojúhelník jako intencionální předmět (myšlenkový model) má všechny vlastnosti trojúhelníka (ovšem kdyby nějaký trojúhelník skutečně existoval; ve skutečnosti vše, co nám ve světě připomíná trojúhelník, je jenom jakýmsi přiblížením, jakousi přibližnou nápodobou trojúhelníka – matematické vztahy, jaké známe třeba z analytické geometrie, by nikdy nemohly dosáhnout oné skvělé přesnosti, kdyby to záleželo jen na našem měření „skutečných“ trojúhelníků, stejně jako bychom nikdy nemohli vypočítat π s přesností na desítky desetinných míst, kdybychom byli odkázáni na měření průměru a obvodu skutečných kruhů, které bychom ovšem tak jako tak nejprve museli sami nakreslit nebo jinak vytvořit).

(Písek, 980807-2.)